

Els valors olímpics al segle XXI: entre la continuïtat i el canvi

Otávio Tavares

Col·lecció Lliçons universitàries | 21

Centre d'Estudis Olímpics
Universitat Autònoma de Barcelona

Aquesta obra ha estat publicada com a part del projecte educatiu del Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB), *Lliçons universitàries olímpiques*, promogut a través de la Càtedra Internacional d'Olimpisme (CIO-UAB). El projecte té com a objectiu oferir l'accés en línia a textos elaborats per experts internacionals i dirigits a estudiants universitaris i professors que tracten sobre les principals temàtiques relacionades amb els Jocs Olímpics.

L'autor vol expressar la seva enorme gratitud a Margaret Ptolemy per la col·laboració en la preparació d'aquest document.

Aquesta obra està subjecta a la llicència Reconeixement-No comercial-Sense obres derivades 2.5 Espanya de Creative Commons. Ets lliure de copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra, sempre que reconegues l'autor i editor, no sigui utilitzada per a finalitats comercials o generar una obra derivada d'aquesta.

Per citar aquest document, pots usar la referència:

Tavares, Otávio (2010): *Els valors olímpics al segle XXI: entre la continuïtat i el canvi* [article en línia]. Barcelona : Centre d'Estudis Olímpics (UAB). Càtedra Internacional d'Olimpisme (CIO-UAB). [Data de consulta: dd/mm/aa]
<http://ceo.uab.cat/pdf/tavares_cat.pdf>

- © Del contingut, 2006 Otávio Tavares
- © De l'edició, 2010 Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB)

ISBN: 978-84-693-7564-8

Sumari

0. Introducció	5
1. L'Olimpisme i la modernitat	5
2. L'Olimpisme, a l'avantguarda de la neomodernitat?.....	8
3. Els valors olímpics al segle XXI, entre continuïtat i canvi	13
Bibliografia	17

0. Introducció

Els valors Olímpics mantenen una estreta vinculació amb el segle XX i amb els seus valors. Tot i que l'origen dels esports va tenir lloc al segle XIX, es pot afirmar que van aconseguir el seu caràcter popular gairebé universal al segle XX, especialment en la segona meitat. Per una banda, aquest fet va ser degut a l'expansió de la modernitat occidental, la qual hem viscut en els últims cinquanta anys i escaig; i per altra banda, a l'expansió global del Moviment Olímpic. Per tant, hem considerat la centralitat d'aquest Moviment per a la globalització des d'un determinat conjunt de formes de practicar esports i de valors relacionats amb l'esport.

Una segona raó rau en el fet que efectivament hem passat un temps de canvis molt accentuats, en què pensar molt en la permanència i el canvi dels valors del món en què vivim apunta a una crisi de creences i suposicions en les quals es basa el món modern.

Per començar, intentaré, encara que breument, d'analitzar els anomenats "valors Olímpics" com a forma d'expressió i possible configuració de l'humanisme i la modernitat occidental. En segon lloc, a partir d'un estudi sobre què s'ha debatut quant al canvi i/o crisi de valors que guia el món contemporani, intentaré examinar fets que podrien indicar una possible reconfiguració dels valors Olímpics. Finalment, analitzaré com els fonaments intel·lectuals de l'Olimpisme ens han proporcionat elements per a pensar en la permanència i rellevància dels valors Olímpics al segle XXI en un context de continuïtat i canvi. D'aquesta manera, intentaré comentar els valors Olímpics en la seva dimensió com a procés.

1. L'Olimpisme i la modernitat

La modernitat és el producte del triomf de les teories humanistes i racionalistes que han originat l'estat modern i la idea de l'individu com a entitat autònoma. Per una banda, això implica el regnum hominis – una visió humanista que ofereix una idea no reduccionista i no determinista de l'ésser humà (Loland, 1995). Per altra banda, és un moviment que ha desenvolupat àrees científiques, artístiques i morals autònomes de la religió. La secularització d'aquests tres àmbits ha permès l'acumulació lliure de coneixement, art modern i el concepte de principis morals universals.

De totes maneres, la creença en la raó humana ha mostrat ser una gran força unificadora. El món modern s'ha desviat cap a una visió antropocèntrica, amb la raó com a medidora entre la humanitat i la natura. El subjecte – no la natura – s'ha establert com a base epistemològica, ètica i ontològica fins al punt que l'existència de coses està subordinada a la capacitat de demostrar-les (Fensterseifer, 2001). Aquesta tradició humanista i racionalista té com a premissa bàsica les possibilitats d'emmotllar la personalitat humana mitjançant l'educació. La pedagogia de l'Il·luminisme confia plenament en la raó com a font de llibertat i alliberament.

L'educació té el deure de perfeccionar la naturalesa humana. Per mitjà de l'educació, els éssers humans poden comprendre el seu potencial com a éssers lliures i poden modificar el seu propi destí i la seva pròpia història.

Els autors com ara Loland han citat els valors Olímpics com a una expressió “secular i vitalista” d'humanisme occidental (Loland, 1995:66). Malgrat tot, l'evidència que també són – o haurien de ser – la concretització d'una filosofia de reforma social basada en el valor educatiu dels esports és menys reconeguda. Segons Coubertin, els Jocs han representat la institucionalització de la creença en els esports com a tasca moral i social. En aquest sentit, els Jocs Olímpics serien una “manifestació pedagògica” dels valors que s'han atribuït a la pràctica d'esports. Coubertin ha anomenat aquest conjunt de valors “Olimpisme”.

Com sabem, si no hi ha cap mena de consens acadèmic sobre l'Olimpisme, és degut al fet que no existeix cap definició suficientment bona d'aquest concepte. Així, els possibles acords sobre aquesta definició poden ser des de desenvolupaments acadèmics més sistematitzats fins a consensos genèrics més o menys derivat del sentit comú.

Pel que fa a la dimensió històrica i a l'abast global, l'Olimpisme continua necessitant enfocaments complexos a causa dels seus múltiples nivells d'anàlisi i possibilitats d'interpretació. Les bases d'aquesta tesi es troben en interpretacions com les de Hans Lenk, que proposa que “una definició una mica concisa del terme “Idea Olímpica” ha de comprendre necessàriament l'estructura pluralista dels valors bàsics, normes i característiques del

Moviment Olímpic” (DaCosta, 2002:35). De fet, la possibilitat d'interpretacions més o menys generals s'adapta a la perspectiva intel·lectual de la història d'idees en què s'ha escrit.¹

Una anàlisi de la Idea Olímpica de Coubertin – però també de la seva xarxa d'intèrprets – pot mostrar que l'Olimpisme és una reconciliació entre els valors romàntics (les nocions d'honor, deure, superació personal, joc net, excel·lència moral i un sentiment de possessió) i els valors de l'Il·luminisme (individualisme, universalisme, creença en el poder transformador de l'educació i el valor de la rivalitat).

Les formes de practicar esports -i, en especial, els valors que vam atribuir a la pràctica d'esports al segle XX- estaven formats en gran part pel Moviment Olímpic malgrat els seus impactes diferenciats i els diversos enfocaments locals. Un fet com aquest justifica declaracions com les de Sigmund Loland, segons el qual “l'Olimpisme és potser la interpretació de la idea bàsica de l'humanisme, el qual ha tingut l'impacte més gran a la vida dels homes i les dones corrents del segle XX” (Loland, 1995:66).

Segons aquesta perspectiva, Parry (1997:1) afirma que:

Una filosofia universal, per definició, afecta tothom, sense tenir en compte la nació, la raça, el sexe, la classe social, la religió o la ideologia, i el Moviment Olímpic ha creat, com a representació universal coherent d'ell mateix, un concepte d'Olimpisme que identifica una sèrie de valors pels quals cada nació es pot comprometre amb sinceritat i al mateix temps trobant una forma d'expressió que sigui única i general, generada per la seva pròpia cultura, localització, tradició històrica i futur previst.

Malgrat tot, aquesta articulació entre els valors universals i els locals no s'ha deslliurat de contradiccions i tensions, ja que la seva operacionalització representa més clarament la relació entre discurs i pràctica fins al punt que elegeix opcions concretes que exemplifiquen valors culturals que no sempre són compatibles.

¹ De fet, Allan Bullock citat per Loland “observa que l'humanisme no és una escola de pensament o una doctrina filosòfica, sinó una tendència general, una dimensió de pensament i creença, un debat continu que en qualsevol moment pot establir punts de vista molt diferents – i a l'hora oposats –, no units per una estructura unificadora, sinó per algunes pressuposicions i preocupacions compartides amb certs problemes i tòpics característics, que canvien de tant en tant.” Sigmund Loland, *Coubertin's Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas*, p.77.

La relació mimètica amb la modernitat és òbvia. Segons Giddens (1991), l'Era Moderna és multidimensional i, per a entendre la seva naturalesa, se n'ha d'examinar l'immens dinamisme, l'abast global i les diferències de les cultures tradicionals. Com altres formes modernes, els valors Olímpics connecten les formes locals i les globals d'una manera inimaginable fins ara.

El final del segle XX va viure l'aparició de diverses anàlisis que postulen que el procés social ha donat pas a l'emergència d'una sèrie de fenòmens que caracteritzen el desfasament dels valors moderns. Alguns intèrprets importants moderns, com ara Sergio Rouanet (1987), suggereixen que la modernitat, amb el seu paradigma de progrés i raó universal, ha envellit. De manera general, a aquesta època se li ha donat el nom imprecís de postmodernitat. A la vista d'aquesta imatge, les qüestions referides a la validesa dels valors Olímpics en aquest nou escenari semblen estar justificades.

Tot i això, el Moviment Olímpic sembla que creix més i més, o al menys s'està popularitzant cada vegada més. Els Jocs continuen sent un esdeveniment que crida l'atenció del públic arreu del món. Moltes ciutats del món continuen volent ser la seu dels Jocs i els inconvenients que això comporta no han apagat aquest entusiasme – més aviat, al contrari. Així mateix, la seva capacitat de representar una dimensió d'excel·lència humana continua intacta. Els Jocs són vius i no mostren cap símptoma d'envelliment.

Cal tenir en compte, malgrat tot, que la major part del debat que fa referència al valor de la competició Olímpica es basa en arguments d'una naturalesa força conservadora. Les crítiques sobre l'organització, els valors, les manifestacions i els efectes es basen en la idea que aquests aspectes han canviat i que el Moviment Olímpic reflecteix cada vegada menys els valors que ha proposat estendre i defensar al llarg de la història.

Per tant, ens trobem davant dues paradoxes. La primera implica aquells que critiquen la modernitat i aquells que critiquen el Moviment Olímpic; alguns d'ells apunten al fet que el Moviment Olímpic es troba desfasat; i altres el volen protegir. El punt en comú d'aquestes posicions contradictòries ens porta a desenvolupar la hipòtesi que els mateixos Jocs han constatat d'un camp de manifestació del desplaçament de valors a finals del segle passat. En conseqüència, una tercera paradoxa esdevé òbvia. Consisteix en la possibilitat de tensió entre

la naturalesa dels valors Olímpics i la manifestació d'elements o valors postmoderns al cor del Moviment Olímpic. Per tant, podríem preguntar què serien els valors Olímpics en aquest procés ambigu de continuïtat i canvi al segle XXI.

2. L'Olímpisme a l'avantguarda de la neomodernitat?

Segons Terry Eagleton (1998), tot i que hi ha una diferència entre postmodernisme com a moviment cultural i postmodernitat com a període històric, a causa de l'estreta relació que mantenen entre ells, és possible referir-s'hi com a conjunt. Altres neguen l'existència de la postmodernitat com a període històric diferent. Segons ells, no hi ha cap nou tarannà o ordre social diferent de la modernitat. Per tant, seria més adequat parlar d'una radicalització de l'etapa actual de la modernitat (Giddens, 1991) o la incompleció del seu objectiu (Rouanet, 1987).

De totes maneres, hi ha un consens raonable sobre el fet que l'anomenat postmodernisme consisteix en una línia de pensament que qüestiona les idees clàssiques de veritat, raó, identitat objectivada i emancipació universal. Segons aquests teòrics, el món postmodern és divers, inestable i imprevisible. Per això, estaríem entrant en una era caracteritzada per la impossibilitat de la veritat i el final de la idea teleològica i de la idea de progrés.

Des de l'oposició o la indiferència fins a la ideologia, la història i la política, la postmodernitat es basaria en el valor de pluralisme, heterogeneïtat i diferència. En aquest context, trobaria la seva unitat en l'antiessencialisme dogmàtic i en la incredulitat en la idea de totalitat.

No obstant això, al terme "postmodern" li manca una bona definició. Segons Rouanet (1987), la consciència postmoderna és falsa en la mesura en què no correspon a un canvi completament real, i és certa en la mesura en què fa al·lusió a les deformitats de la modernitat. En aquest sentit, el que podríem tenir són "síntomes" d'una postmodernitat més incompleta que desfasada.

És en aquest context d'ambivalència entre consciència de ruptura i ruptura per si mateixa, entre neomodernitat i postmodernitat que, mutatis mutandis, la nostra anàlisi fa referència al que podrien ser els valors Olímpics al segle XXI. Si recuperem la relació entre un Olímpisme

“multicompatible” i la idea de modernitat dinàmica i multidimensional, una anàlisi sistemàtica sembla que és productiva pels objectius d’aquest estudi. La hipòtesi general que vull demostrar és que els elements que caracteritzen l’augment de la consciència neomoderna també es manifesten en el mateix Moviment Olímpic. En aquest sentit, la presentació de les nostres hipòtesis es basa en el plantejament dels “síntomes” proposat per Rouanet.

Primer símptoma: En l’àmbit econòmic, segons alguns autors, hem passat d’una societat industrial a una societat postindustrial; és a dir, una societat que disposa d’un nou mode de producció caracteritzat per l’augment del sector serveis i la valoració de la informació. Altres pensen que el capitalisme ha arribat a una etapa postimperialista coneguda com a multinacional, però sense canvis significants en el mode de producció.

Primera hipòtesi: Avui dia, els Jocs Olímpics són també un negoci corporatiu transnacional immens². Una anàlisi de l’economia dels Jocs Olímpics duta a terme per Holger Preuss (2000) mostra que el “producte del Jocs Olímpics” s’ha venut com una franquícia basada en el seu abast global, la identitat corporativa i la ideologia. Aquest esforç econòmic l’han sostingut uns grans patrocinadors que desitgen potenciar el valor de les seves marques.

Malgrat tot, aquest moviment no s’ha fet sense reaccions internes ni externes, fet que ha augmentat i potenciat la crítica del Moviment encara més. De totes maneres, aquesta evidència apunta a l’entrada de la lògica comercial a l’organització del Moviment Olímpic al mateix temps en què es relaciona amb els seus propis valors.

Segon símptoma: En l’escenari polític, el poder s’ha difós encara més en la postmodernitat. Si, per una banda, ha augmentat la indiferència silenciosa quant a control, classe, ideologia i poder; per l’altra, la societat civil s’ha convertit en un actor polític en ella mateixa i d’ella mateixa. Per tant, la universalitat perd, mentre que l’especificació guanya, ja que l’universal s’ha començat a veure des del local. De la mateixa manera, hem vist una dislocació del sentit de la democratització en l’àmbit de l’estat cap a altres formes d’organització social com ara escoles i empreses. Per això, tot i que en molts espais socials les regles del joc democràtic no s’apliquen strico-sensu, un “clima” més democràtic ha esdevingut un requisit indispensable.

² Segons una anàlisi del Comitè Olímpic Internacional com a organització transnacional, veure Donald Macintosh i Michael Hawes, *The CIO and the World of Interdependence*, *Olympica: The International Journal of Olympic Studies*, 1 (1991), p. 29-45.

Segona hipòtesi: L'organització interna actual del Comitè Internacional Olímpic (CIO) i les seves accions reflecteixen un ajustament reactiu a les demandes de democratització contemporànies.

Des de 1981, el CIO ha passat per un procés de “democratització” interna que es basa essencialment en el principi d'augmentar la participació de les seves diverses entitats (els comitès olímpics nacionals, les federacions i confederacions internacionals d'esports, i atletes). La crisi de credibilitat que va ocasionar l'escàndol de corrupció dels seus membres el 1999 ha augmentat aquesta necessitat i ha incorporat els conceptes de transparència, representativitat i control extern a la idea de major participació per part dels seus actors. En aquest context, la participació dels atletes en totes les comissions dels Comitès, la creació d'una comissió ètica amb membres independents, una limitació dels mandats i l'acceptació de representants institucionals, entre altres mesures, han servit com a exemple de la voluntat d'obtenir una estructura més democràtica del CIO³. Així doncs, va ser molt significant la iniciativa de Jacques Rogge, president actual del CIO, de presentar els atletes elegits directament per la Comissió d'Atletes del CIO a la cerimònia de clausura dels Jocs d'Atenes 2004.

Tercer símptoma: En el panorama científic, els postmoderns posen en dubte els criteris de legitimitat i acceptabilitat del coneixement científic, perquè es pot percebre una davallada de la creença en el caràcter emancipador universal de la ciència. Per tant, encara que els criteris d'acceptabilitat continuen sent bàsicament els mateixos, la legitimació s'ha tornat cada vegada més pragmàtica.

Tercera hipòtesi: Els Jocs són l'esdeveniment esportiu per excel·lència, en el qual, a la pràctica, els límits del què és legítim per intensificar les competicions ja han estat provats. Podríem dir que l'arribada de la formació científica moderna (anys 60) correspon a la pèrdua de la innocència dels esports d'alta competició. Si el 1936 els nazis van intentar demostrar la superioritat de la raça ària mitjançant els esports (a més d'estar subordinat als objectius polítics), va ser fonamentalment per mitjà de condicions de formació, recerca en fisiologia

³ Una anàlisi del procés de democratització del CIO va ser escrit per l'autor d'aquest estudi a Otávio Tavares, *Esporte, Movimento Olímpico e Democracia: o atleta como mediador* (Dissertació doctoral sense publicar: Universidade Gama Filho. Rio de Janeiro, 2003)

humana i impacte en la pràctica d'esports enfocat als mètodes com a forma de superioritat. Aquest període va inaugurar l'aplicació del coneixement científic en l'àrea dels esports com a amenaça a la dignitat humana. En aquest sentit, tots els esportistes han d'escollir diàriament qüestions en relació a la legitimitat del coneixement científic desenvolupat i aplicat al comportament humà. Les raons guies i valors per escollir, malgrat tot, han canviat al llarg del temps. En primer lloc a causa de la rivalitat entre els grans blocs ideològics de la Guerra Freda, i, posteriorment a causa del mosaic d'interessos nacionals i comercials -i fins i tot del desig de glòria i de reconeixement individual- una sèrie d'atletes, metges, entrenadors i mànagers esportius han "estès" els límits de l'ètica de l'esport a favor seu.

Curiosament, ja hi ha un consens pel que fa al perjudici de la salut que provoca el nivell demanat en esport d'alta competició, però no s'ha intentat seriosament d'establir uns límits. Per altra banda, el debat sobre l'ús del dopatge en els esports no és res més que un debat moral, en el qual es té més en compte l'amenaça a "l'esperit de l'esport" i als "valors Olímpics" que la relació entre exercici físic i salut (Tavares, 2002). No és gens sorprenent que, en aquest context, els Jocs hagin aparegut com a escenari principal del debat, en el qual la legitimitat dels esports Olímpics s'ha qüestionat a la vista de la disposició del CIO per lluitar seriosament contra el dopatge. En aquest punt la tensió entre els límits ètics que s'han establert per consens i els arguments privats a favor d'usar (nous) mètodes per millorar les competicions esportives és cada vegada més freqüent. La moralitat fragmentada del segle passat va establir la base per l'ús cada vegada més pragmàtic del coneixement científic en l'àrea dels esports.

Quart símptoma: L'àmbit moral ha estat influït per la secularització i la racionalització en el món modern. No obstant això, encara que podríem dir que la desconexió de l'ètica i el pensament religiós han contingut la llavor del pluralisme, el procés contemporani sembla una davallada de la submissió del desig de raonar, mentre que la moralitat perd força a causa de la seva atomització.

Quarta hipòtesi: Tenint en compte la perspectiva del públic, els esports Olímpics s'han començat a valorar més per l'estètica de la competició i les cerimònies i menys pels seus valors tradicionals intrínsecs.

Com hem vist abans, l'Olimpisme també es pot entendre com a combinació de valors romàntics i de l'Il·luminisme. Aquesta combinació d'idees ha projectat una influència marcada, gairebé hegemònica, en la manera positiva d'avaluar la pràctica d'esports durant bona part del segle XX. Una de les tasques més importants de Pierre de Coubertin va ser definir els valors positius que l'esport hauria d'exemplificar i la manera com aquests valors s'haurien de transmetre. Això ha dut els seus intèrprets a identificar la forma correcta i bona de practicar esports. Aquest fet ha estat pròxim a una veritable institucionalització en el Moviment Olímpic, en la qual la norma dels amateurs n'ha estat l'aspecte més visible. El debat que va tenir lloc als anys 1960 i 1970 quant a la qüestió d'incloure els països segregacionistes va exemplificar la cara problemàtica de l'Olimpisme com a doctrina suposadament universal, però no es va fer res per intentar evitar la participació als Jocs de 1996 de països que no tractaven les dones en igualtat, basant-se en l'argument que això era un dret universal.

Així, hem viscut l'aparició d'una gran quantitat de formes de practicar esport i moltes formes d'organitzar, de regular, de localitzar i, especialment, de fixar-ne objectius. Així com els elements constitutius i identificatius varien, els adjectius que defineixen l'esport (educatiu, alternatiu, radical, pausat, relacionat amb l'actuació, relacionat amb la natura, etc.) han augmentat en nombre i, així, han plasmat l'evidència del seu procés de fragmentació. De fet, un debat seriós sobre els esports no és possible si no s'inicia un procés que primer aclareixi els nostres termes. Aquest motiu és precisament pel qual molts autors classifiquen els esports com a polisèmics (Heinemann & Puig, 1991). Per això, "l'imperi de les decisions individuals"⁴ podria comportar dos canvis importants en l'àrea de les preferències esportives: l'atomització dels valors de la pràctica d'esports i la preferència dels esports individuals i alternatius en detriment dels tradicionals equips esportius. En l'ambient Olímpic, aquesta evidència ja és aparent en l'adopció de modalitats "extremes" i/o que impliquen contacte amb la natura -com el voleibol de platja, els ciclisme de muntanya i el snowboard- com a part del camí que els Jocs han de transcórrer per modernitzar-los i trobar noves demandes.

Cinquè símptoma: En l'àrea artística, el postmodernisme s'ha caracteritzat per una dilució de fronteres entre la cultura erudita i la cultura popular, i per la fragmentació de les llengües.

⁴ Antoine Prost, "Fronteiras e espaços do privado", a Phillipe Ariès & George Vicent, *História da vida Privada* (São Paulo: Cia. Das Letras, 1992), p. 101. Respecte a això, Prost en el mateix text va apuntar al èxit en augment dels esports individuals així com al fenomen de la invenció i la democratització de nous esports en la segona meitat del segle.

Amb la pèrdua de punts de referència, l'art postmodern es troba en un present etern, perquè no té un projecte pel futur, i el seu passat, ple de citacions, és inautèntic.

Cinquena hipòtesi: L'aspecte estètic dels Jocs s'ha manifestat com a exemple dels canvis en l'estètica contemporània. Les cerimònies d'inauguració i de clausura celebren cada vegada més el local en detriment de l'universal, els símbols en lloc dels significats, i els seus rituals més i més inautèntics.

Les cerimònies Olímpiques són el producte d'un desenvolupament gradual de conceptes que les volen proveir d'un caràcter ritual i singular. Encara que Coubertin ha anticipat en certa manera el concepte de "long durée" en la seva producció historiogràfica (Tavares, 2000), en el cas dels Jocs moderns no es pot parlar de renovació, renaixement o reforma dels Jocs Olímpics d'abans. Els Jocs moderns imiten els de l'antiguitat, però no es pot establir un patró de continuïtat que representi les mateixes idees i motivacions de l'època original a la societat contemporània i les seves expressions culturals. El resultat és que el passat clàssic dels Jocs moderns és essencialment inautèntic.

De fet, com els revisors de les cerimònies Olímpiques ja han suggerit, l'objectiu principal de Coubertin ha estat desenvolupar elements que podrien contribuir a formar un sentiment de pertinença singular i compromís entre els atletes (Moragas et al., 1995). Aquesta explicació sembla la més plausible pel seu religio athlete. Aquesta tesi ha obtingut suport en treballs de caràcter antropològic, el qual analitza les cerimònies Olímpiques com a ritual secular modern (Klausen, 1995). Les cerimònies s'han presentat més que res com a espectacle i només inconscientment com a forma de comunicació i de veneració. Si la influència progressiva de la televisió i l'ús de les cerimònies dels Jocs com a estratègia per promoure les ciutats i els països en què se celebren els Jocs ha transformat gradualment aquestes cerimònies en un espectacle, aleshores no és gens sorprenent que en un estudi fet amb atletes de Brasil i d'Alemanya que van participar als Jocs de Sydney es pugui percebre que el que va destacar per la majoria d'ells va ser el "glamour de la festa" i no el ritu de pas (Tavares, 2003). El que hem vist, doncs, és una cerimònia ambivalent que vacil• la entre el ritu i l'espectacle, entre la cerimònia i la festa, entre la continuïtat històrica i el canvi cultural. No és sorprenent que aquesta barreja de

símbols i significats hagi estat simultàniament l'escenari dels cantants lírics i les estrelles del rock.

Si totes aquestes hipòtesis són certes, el Moviment Olímpic ha estat dominat per aquesta reconfiguració dels valors moderns. En vista del que hem observat, penso que és possible afirmar que els símptomes de la neomodernitat també es poden percebre en l'ambient olímpic.

Així doncs, és necessari fer una altra ullada a la possibilitat d'una tensió paradoxal creixent entre l'origen cultural i els canvis contemporanis. En aquest context, proposo que els elements del passat ens permeten entreveure el futur pròxim.

3. Els valors Olímpics al segle XXI, un continu entre la continuïtat i el canvi

Tornant enrere, l'afirmació de DaCosta (2002) sembla pertinent segons la naturalesa aporètica de l'Olimpisme. Segons aquest autor, l'Olimpisme se sosté intrínsecament per opcions paradoxals la naturalesa de les quals deriva dels seus objectius esmentats. Aquesta actitud és la base de la obra intel·lectual de Coubertin, ja que se sosté en la fita teòrica de la filosofia eclèctica⁵.

Des dels seus anys de creació, el Moviment Olímpic ha viscut amb la necessitat d'articular la competició i l'educació, l'individu i la nació, els esports per a l'elit i els esports per a tothom. És evident que al llarg dels anys i amb el creixement dels Jocs, han sorgit nous focus de tensió entre els objectius i els valors indicats del Moviment Olímpic. La possibilitat de considerar la impossibilitat de trobar respostes a aquestes contraposicions caracteritza el que s'anomena aporia; és a dir, el conflicte entre opinions oposades tot i que igualment concloents que fan referència a la mateixa qüestió. Així doncs, la naturalesa potencialment aporètica de la

⁵ Segons Lamartine DaCosta, l'Olimpisme s'ha d'analitzar començant per la fita teòrica de la filosofia eclèctica de Victor Cousin. Com una de les escoles de pensament presenta a l'escenari intel·lectual francès del segle passat, l'eclecticisme es defineix efectivament com una "clau" per entendre la lògica interna de l'Olimpisme. Tal i com l'escola eclèctica recomana la formació del coneixement des de la legitimació mitjançant l'experiència, l'Olimpisme es formaria en un tractament deductiu, mitjançant la combinació eclèctica de diversos elements a la recerca de l'acceptació universal, legitimada per la història o els fets. Veieu Lamartine DaCosta, "O Olimpismo e o equilibrio do homem", a Lamartine DaCosta & Otávio Tavares, Estudos Olímpicos (Rio de Janeiro: Ed. Gama Filho, 1999) pp.50-69

contraposició entre l'origen modern dels valors Olímpics i els esmentats símptomes neomoderns té bases històriques en la tensió que es repeteix contínuament entre “nous problemes” i posicions prescriptives “tradicionals”.

De fet, des de la seva creació, el Moviment Olímpic ha viscut crisis que han posat a prova la seva capacitat de supervivència. Els motius que han permès que el moviment es mantingui unit i funcional són complexos però, en teoria, una de les seves forces centrípetes ha estat el mateix Olimpisme, ja que també es pot entendre com a forma ideològica que l'integra i li dona identitat (Tavares, 2003).⁶

No obstant, això no garantiria la permanència del Moviment Olímpic o la seva rellevància si aquesta forma ideològica estigués formada i/o s'interpretés estrictament. La meua proposta és que les maneres d'entendre els valors Olímpics i les seves aplicacions més estrictes i la seva transformació final en dogmes són el producte dels seus intèrprets i successors del CIO. Si aquest procés ha completat una etapa històrica important com ha manifestat Alfred Senn (1999), l'equip directiu actual del CIO ha treballat per aconseguir una interpretació més flexible i pragmàtica dels valors Olímpics, fet que els ha portat a alguna cosa intuïtivament semblant a les posicions intel·lectuals del mateix Coubertin. Tot i que els anys de Samaranch com a president del CIO (1980-2001) segueixen necessitant una anàlisi més a fons, és possible dir que van tenir èxit mantenint el valor absolut dels Jocs tot i que actuant abans de les pressions polítiques, dels boicots, dels problemes econòmics i de l'ètica. A la pràctica, això ha significat un procés d'adaptació a la vista de noves demandes, i que ha comportat necessàriament el manteniment de la seva identitat universal.⁷

En aquest context intel·lectual i històric no és gens sorprenent que sigui possible identificar un patró aporètic en les crítiques i interpretacions dels valors Olímpics i les seves conseqüències pràctiques sense obtenir respostes completament satisfactòries. Per exemple, segons crítics mordaços del Moviment Olímpic com ara John Hoberman (1995), l'Olimpisme es considera una “paradoxa”, perquè els Jocs “generen experiències completament

⁶ El concepte d'Olimpisme com a forma ideològica es basa en teoritzacions sobre la funció de la integració de la ideologia que es presenta en l'obra de Paul Ricoeur, *Interpretació i Ideologies* (Río de Janeiro: Francisco Alves, 1983)

⁷ A la pràctica, aquesta identitat singular no és determinada pel nivell de competitivitat aconseguit o per fet de ser una competició multiesportiva internacional, sinó principalment pels seus esmentats valors. Altres competicions, com ara els Jocs de les Noves Forces Emergents (GAEFO) als anys 60, o els Jocs de l'Amistat als anys 80, han desaparegut malgrat l'ambició de competir amb els Jocs Olímpics i/o reemplaçar-los, ja que no tenien ni identitat històrica ni la mateixa associació als valors.

contradictòries”.⁸ Per altra banda, és possible rebutjar les anàlisis que es desvien de l'aclamació gairebé dogmàtica de les proposicions coubertinianes cap al rebuig preconcebut dels valors i de l'organització del Moviment Olímpic. Si la teoria de l'Olimpisme com a construcció pluralista i eclèctica és certa, aleshores les anàlisis monodimensionals dels valors Olímpics sembla que perdin validesa.

És evident que tant l'experiència històrica com els orígens i les característiques intel·lectuals de la formulació dels esmentats valors Olímpics apunten a la validesa d'una interpretació situada en un context epistemològic de continu. En aquest context, els fenòmens entesos com a contradictoris o paradoxals s'arriben a analitzar des d'una perspectiva d'oposicions que mantenen una mena de relació de dependència mútua. Per tant, les possibilitats interpretatives s'estableixen en un context de reconciliació entre oposicions i opcions no exclusives mútuament. Vista l'evidència, la discussió estricta dels elements i arguments a favor o en contra de la suposada distorsió dels esports s'enfronta a un nou nivell d'anàlisi adoptant més aviat el concepte continu que l'establiment de dilemes que se sostenen rarament en l'estructura intel·lectual que afavoreix la idea d'eurítmia (mesura justa, proporció, equilibri). De fet, aquesta idea, segons la qual els fenòmens se situen entre polaritats al llarg del continu i s'adapten a cada cas, sembla que va ser proposada pel mateix Coubertin. La idea d'oscil·lació entre referències com a característica del procés històric té la base en les concepcions epistemològiques de Coubertin: “La llei del pèndol s'aplica a tot” (DaCosta, 2002:19).

Segons la tradició aristotèlica, si la possibilitat de resoldre apories es deu a la seva articulació amb totalitats més generals com a mitjà per reduir el seu contingut problemàtic, el model conceptual de continu sembla funcional. Així doncs, les seves pròpies apories articulen l'ambivalència entre una ruptura i una consciència de ruptura del projecte modern, un fet que ajuda a entendre la possibilitat de detectar els símptomes neomoderns del moviment fins al punt en què es reconcilien amb el seu propi temps històric. Pel que fa a l'àmbit històric, durant molts segles, el model d'aquest continu ha tingut les polaritats ocupades pels conceptes d'“idealisme” i “realisme”, un fet que correspondria als anys de formació i consolidació del

⁸ Lamartine DaCosta va analitzar les interpretacions diferents dels valors Olímpics i les seves conseqüències pràctiques basant-se en dades empíriques. Aquest estudi que es va dur a terme per aquest erudit amb “erudits Olímpics” va provocar que es decidissin les seves actituds oscil·lants en alguns punts i que es busquessin interpretacions equilibrades a la vista de la crisi del CIO de 1999. Veieu Lamartine P. DaCosta, *Olympic Studies: Current Intellectual Crossroads*, pp. 117-197.

Moviment Olímpic (Seen, 1999). Avui dia, els símptomes indiquen “continuïtat” i “canvi” com a pols principals en el segle XXI, símptomes que es poden entendre com una reapropiació de la polaritat d’abans. En definitiva, com han mostrat les reaccions de la crisi de corrupció del CIO de 1999, la voluntat de trobar una reconciliació entre continuïtat i canvi és l’eix central des del qual podem pensar en els valors Olímpics en el món contemporani.

En resum, és impossible dir quins seran els valors Olímpics del segle XXI. La seva pertinença i rellevància social, i per extensió els Jocs Olímpics com els coneixem avui, seran, en el futur, com els puguem explicar i definir: com una cultura o societat que “teatralitza” la història i els mites col·lectius. Com altres fenòmens culturals, poden caure en desús i desaparèixer – és impossible predir el futur. Malgrat això, podem assegurar que, abans que res, segueixen sent una metanarrativa i, per tant, una forma de llegir els canvis del món poc evident en què vivim.

Bibliografia

DaCosta, Lamartine P. (2002): *Olympic Studies: Current Intellectual Crossroads*. Rio de Janeiro: Ed. Gama Filho.

Eagleton, Terry (1998): *As Ilusões do pós-modernismo*. Rio de Janeiro: Zahar. Fensterseifer, Paulo E. (2001): *A educação física na crise da modernidade*. Ijuí: Unijuí.

Heinemann, Klaus & Puig, Nuria (1991): "El deporte en la perspectiva del año 2000", *Papers Revista de Sociología*, 38, pp. 123-141.

Hoberman, John (1995): *The Olympic Crisis*. Nova York: Aristides Caratzas Publisher.

Giddens, Anthony (1991): *As Conseqüências da Modernidade*. São Paulo: Unesp.

Klausen, Arne (1995): *Olympic Games as Performance and Public Event*. Nova York: Bergham Books.

Loland, Sigmund (1995): "Coubertin's Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas", *Olympika: The International Journal of Olympic Studies*, 4, pp. 49-78.

Moragas, Miguel de, John MacAloon & Montserrat Llinés (1995): *Olympic Ceremonies: Historical Continuity and Cultural Exchange*. Barcelona/Lausanne: UAB/IOC.

Parry, Jim (1997): *Ethical Aspects of the Olympic Idea*. Ancient Olympia: IOA.

Preuss, Holger (2000): *Economics of the Olympic Games*. Sydney: Walla Walla Press.

Rouanet, Sergio P. (1987): *As Razões do Iluminismo*. São Paulo: Cia. Das Letras.

Tavares, Otávio (2000): "Coubertin e a escola dos Annales; algumas aproximações", *Anais do Congresso brasileiro de história da Educação Física, do Esporte e do Lazer*. Porto Alegre: UFRGS, pp. 267-271.

Tavares, Otávio (2002): "Doping: argumentos em discussão", *Movimento*, v. 8, n. 1, pp. 41-55.

Tavares, Otávio (2003): *Esporte, Movimento Olímpico e Democracia: o atleta como mediador*. [Unpublished doctoral dissertation: University Gama Filho, Rio de Janeiro].

Senn, Alfred (1999); *Power, Politics and Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics.

Els valors olímpics al segle XXI: entre la continuïtat i el canvi

Sembla que els valors olímpics estiguin estretament lligats al segle XX i als seus valors. Encara que els esports van iniciar-se el segle XIX, es pot afirmar que van assumir el seu caràcter popular pràcticament universal el segle XX, especialment durant la segona meitat. En aquesta lliçó, l'autor intenta analitzar els anomenats "valors olímpics" com una forma d'expressió i una possible configuració de l'humanisme i la modernitat occidentals. A la segona part, a partir d'una revisió del que s'ha discutit quant al canvi i/ o la crisi dels valors que guien el món contemporani, intenta examinar fets que podrien indicar una possible reconfiguració dels valors olímpics. Finalment, analitza com els fonaments intel·lectuals propis de l'Olimpisme ens han proveït d'element per a reflexionar sobre la permanència i rellevància dels valors olímpics al segle XXI, dins d'un context de continuïtat i canvis.

Otávio Tavares

Universitat Federal do Espirito Santo a Vitòria (Brasil)

ceo UAB

Centre d'Estudis Olímpics
Universitat Autònoma de Barcelona

Edifici N. 1a. planta
08193 Bellaterra (Barcelona)
Espanya

Phone +34 93 581 1992
Fax +34 93 581 2139

<http://ceo.uab.cat>
ceoi@uab.cat